

СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ЧЛЕНАМИ МОЛОДІЖНИХ НЕФОРМАЛЬНИХ ГРУП (ОБ'ЄДНАНЬ)

THE STATE OF SCIENTIFIC RESEARCH ON THE PROBLEMS OF FORENSIC METHODS OF INVESTIGATING CRIMES COMMITTED BY MEMBERS OF INFORMAL YOUTH GROUPS (ASSOCIATIONS)

Ларкін М.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
Запорізький національний університет

У статті проаналізовано стан наукових досліджень проблем криміналістичної методики розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань).

Розроблення методики розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) – складний трудовий процес, який вимагає ретельного дослідження наукового криміналістичного базису. Сучасна криміналістика представляє собою доволі великий інтегративний комплекс знань, що потребує ретельного дослідження. Криміналістична методика не може обмежуватися лише використанням суто криміналістичних знань, теорій, концепцій.

Призначенням криміналістичної методики (будь-якого рівня узагальнення) є максимальне підвищення ефективності рекомендацій щодо процесу розслідування злочинів. Саме через це вкрай доцільним видається використання при розслідуванні злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), доволі широкого кола наукових знань.

Увесь науковий потенціал, який може бути використаний для створення методики розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) можна поділити на чотири групи:

1. Наукові дослідження з історичних наук. Історіографічні дослідження дають змогу проаналізувати молодіжні неформальні утворення як кримінальний феномен, що має значення для чіткої ідентифікації цього соціального явища.

2. Наукові дослідження з політичних наук визначають політико-правову складову виникнення та існування молодіжних неформальних груп (об'єднань).

3. Педагогіко-психологічні наукові дослідження. Досить широке коло наукових робіт у сфері педагогіки та психології представлено щодо діяльності та функціонування молодіжних неформальних груп (об'єднань). Вони можуть бути використані при дослідженні «особи злочинця-неформала» та розробці рекомендацій щодо тактики проведення слідчих (розшукових) дій.

4. Наукові дослідження з криміналістики. Аналіз останніх досліджень щодо розроблення методик розслідування злочинів свідчить про солідні напрацювання фахівців-криміналістів. Однак залишається відкритим питання розроблення комплексної та окремих методик розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань). Можна виокремити дисертаційні дослідження та монографії, присвячені розслідуванню тих видів злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), або ж пов'язані з організацією діяльності та функціонуванням молодіжних неформальних утворень.

Ключові слова: наукові дослідження, криміналістична методика, розслідування, злочин, молодь, неформальна група (об'єднання).

The article analyzes the state of scientific research on the problems of forensic methods of investigating crimes committed by members of youth informal groups (associations).

Developing a methodology for investigating crimes committed by members of youth informal groups (associations) is a complex and time-consuming process that requires a thorough study of the scientific forensic basis. Modern criminalistics is a rather large integrative complex of knowledge that requires careful research. Forensic methodology cannot be limited to the use of purely forensic knowledge, theories, and concepts.

The purpose of forensic methodology (of any level of generalization) is to maximize the effectiveness of recommendations regarding the process of investigating crimes. It is because of this that it seems extremely appropriate to use a fairly wide range of scientific knowledge when investigating crimes committed by members of informal youth groups (associations).

The entire scientific potential that can be used to create a methodology for investigating crimes committed by members of youth informal groups (associations) can be divided into four groups:

1. Scientific research on historical sciences. Historiographical studies make it possible to analyze youth informal formations as a criminal phenomenon, which is important for the clear identification of this social phenomenon.

2. Scientific studies in political sciences will determine the political and legal component of the emergence and existence of youth informal groups (associations).

3. Pedagogical and psychological scientific research. A fairly wide range of scientific works in the field of pedagogy and psychology is presented on the activity and functioning of youth informal groups (associations). They can be used in the study of the "identity of the informal criminal" and the development of recommendations regarding the tactics of conducting investigative (search) actions.

4. Scientific research on criminology. The analysis of the latest studies on the development of crime investigation methods shows the solid work done by criminologists. However, the issue of developing complex and separate methods of investigating crimes committed by members of youth informal groups (associations) remains open. Dissertation studies and monographs dedicated to the investigation of those types of crimes committed by members of youth informal groups (associations) or related to the organization of activities and functioning of youth informal organizations can be singled out.

Key words: scientific research, forensic methodology, investigation, crime, youth, informal group (association).

Постановка проблеми. Розроблення методики розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) – складний трудовий процес, який вимагає ретельного дослідження наукового криміналістичного базису. Сучасна криміналістика представляє собою доволі великий інтегративний комплекс знань, що потребує ретельного дослідження. Як відомо, основним завданням криміналістичної методики розслідування злочинів є безо-

середньо узагальнення всіх теоретичних та практичних здобутків техніко-криміналістичної та тактико-криміналістичної діяльності та формування алгоритму дій під час розслідування конкретного злочинного діяння [1, с. 15], але, на нашу думку, криміналістична методика не може обмежуватися лише використанням суто криміналістичних знань, теорій, концепцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розроблення криміналістичних методик розслідування

злочинів присвятили свої праці такі відомі вчені-криміналісти, як: В. П. Бахін, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренко, В. А. Журавель, Н. С. Карпов, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. П. Корж, Г. А. Матусовський, М. В. Салтєвський, В. В. Тищенко, С. С. Чернявський, К. О. Чаплинський, В. Ю. Шепітька та ін.

Однак питання розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) сьогодні досліджені, на жаль, фрагментарно. Відсутні як окремі криміналістичні методики, так і комплексна.

Метою статті є вивчення стану наукових досліджень проблем криміналістичної методики розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань).

Виклад основного матеріалу. Призначенням криміналістичної методики (будь-якого рівня узагальнення) є максимальне підвищення ефективності рекомендацій щодо процесу розслідування злочинів. Саме через це вкрай доцільним видається використання при розслідуванні злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), доволі широкого кола наукових знань.

Увесь науковий потенціал, який може бути використаний для створення методики розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) можна поділити на чотири групи:

1. *Наукові дослідження з історичних наук.* Історіографічні дослідження дають змогу проаналізувати молодіжні неформальні утворення як кримінальний феномен, що має значення для чіткої ідентифікації цього соціального явища. Так, у 2010 р. І.В. Близнюк, в рамках дисертаційного дослідження, проаналізував історіографію сучасного молодіжного руху в Україні (1980-ті – 2008 рр.) [2]. У 2015 р. Е.С. Андрищенко підготував кандидатську дисертацію: «Українські праворадикальні організації у контексті суспільно-політичних процесів (кінець 1980-х–2015 рр.)» [3].

2. *Наукові дослідження з політичних наук* визначають політико-правову складову виникнення та існування молодіжних неформальних груп (об'єднань). Цикл наукових публікацій О. Д. Бойко та дисертаційне дослідження на здобуття ступення доктора політичних наук на тему: «Суспільно-політичні трансформації в Україні (квітень 1985-серпень 1991 рр.): історико-політологічний аналіз» заклали фундамент наукових досліджень проблем неформальної молоді у ракурсі політичних наук [4; 5]. С. В. Сорока у 2006 р. проаналізувала суспільно-політичну діяльність неформальних об'єднань молоді України у 1953–1991 роках [6]. У 2016 р. Є. О. Васильчук підготував докторську дисертацію на тему: «Молодіжний політичний радикалізм та екстремізм у сучасній Україні» [7].

3. *Педагогіко-психологічні наукові дослідження.* Досить широке коло наукових робіт у сфері педагогіки та психології представлено щодо діяльності та функціонування молодіжних неформальних груп (об'єднань). Вони можуть бути використанні при дослідженні «особи злочинця-неформала» та розробці рекомендацій щодо тактики проведення слідчих (розшукових) дій. Окремо слід виділити дисертаційне дослідження С. Ю. Чернети «Організаційно-педагогічні умови соціалізації підлітків у неформальних молодіжних об'єднаннях» (2005 р.) [8], навчальний посібник «Теорія і методика роботи з дітьми та молодіжними організаціями України» (О. В. Лісо-

вель, 2011 р.) [9], монографію В.О. Радзівського «Про теорію та історію субкультур: нариси до субкультурології» (2013 р.) [10].

4. *Наукові дослідження з криміналістики.* Аналіз останніх досліджень щодо розроблення методик розслідування злочинів свідчить про солідні напрацювання фахівців-криміналістів. Однак залишається відкритим питання розроблення комплексної та окремих методик розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань). Можна виокремити дисертаційні дослідження та монографії, присвячені розслідуванню тих видів злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), або ж пов'язані з організацією діяльності та функціонуванням молодіжних неформальних утворень: П. В. Шалдирван «Методика розслідування масових заворушень» (2005 р.) [11], І. М. Білоус «Особливості розслідування злочинних посягань, вчинених на ґрунті проповідання деструктивних ідеологій чи виконання релігійних обрядів» (2010 р.) [12], М. О. Ларкін «Особливості розслідування злочинів проти особи, що вчиняються на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі» (2011 р.) [13], О. В. Одерій, А. О. Шульга «Основи методики розслідування вбивств на замовлення та вбивств, учинених під час здійснення релігійних ритуалів» (2011) [14], Т. Г. Каткова, Т. В. Каткова «Особливості розслідування злочинів, пов'язаних із посяганнями на культурну спадщину» (2011 р.) [15], М. О. Ленко «Особливості початкового етапу розслідування терористичних актів, вчинених з використанням саморобного вибухового пристрою» (2014 р.) [16], М. М. Єфімов «Методика розслідування хуліганства» (2015 р.) [17], Н. О. Кононенко «Розслідування хуліганства, вчиненого під час проведення спортивно-масових заходів» (2016 р.) [18], К. В. Латиш «Криміналістична характеристика та організаційно-тактичні основи розслідування вандалізму» (2016 р.) [19], Т.Б. Ламах «Досудове розслідування масових заворушень: організаційні та правові аспекти» (2019 р.) [20], А. О. Масалітін «Розслідування злочинів, що вчиняються учасниками угруповань футбольних уболівальників» (2019 р.) [21], Г. В. Дідківська «Особливості кримінально-процесуального провадження у злочинах, вчинених неповнолітніми із соціально-неблагополучних сімей» (2020 р.) [22], М. М. Єфімов, В. О. Лазарев «Теоретичні засади методики розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства» (2020 р.) [23], О. А. Антонюк «Методика розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку: наукові та практикологічні засади» (2020 р.) [24].

На особливу увагу заслуговують наукові публікації професора В. І. Боярова, які присвячені проблематиці розслідування злочинів екстремістської спрямованості [25–29].

Висновки. Аналіз стану наукових досліджень проблем діяльності та функціонування молодіжних неформальних груп (об'єднань) дає можливість виділити чотири блоки наукових знань, які можуть бути використані при розробці криміналістичної методики розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань). Це: 1) наукові дослідження з історичних наук; 2) наукові дослідження з політичних наук; 3) педагогіко-психологічні наукові дослідження; 4) наукові дослідження з криміналістики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чорноус Ю.М., Синовська Т.І. Криміналістична методика розслідування жорстокого поведіння з тваринами: монографія. Київ: Право, 2022. 248 с.
2. Близнюк І.В. Сучасний молодіжний рух в Україні (1980-ті–2008 рр.): історіографія: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06. Переяслав-Хмельницький, 2010. 20 с.
3. Андрищенко Е.С. Українські праворадикальні організації у контексті суспільно-політичних процесів (кінець 1980-х–2015 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Запоріжжя, 2015. 20 с.
4. Бойко О. Предтеча руху: неформальні організації як фактор громадсько-політичного життя України у період перебудови. *Людина і політика*. 2001. № 1. С. 44–57.

5. Бойко О.Д. Суспільно-політичні трансформації в Україні (квітень 1985-серпень 1991 рр.): історико-політологічний аналіз: дис. ... доктора політ. наук: 23.00.02. Київ, 2003. 474 с.
6. Сорока С.В. Суспільно-політична діяльність неформальних об'єднань молоді України у 1953-1991 роках: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Миколаїв, 2006. 20 с.
7. Васильчук Є.О. Молодіжний політичний радикалізм та екстремізм у сучасній Україні: автореф. дис. ... докт. політ. наук: 23.00.03. Київ, 2016. 41 с.
8. Чернета С.Ю. Організаційно-педагогічні умови соціалізації підлітків у неформальних молодіжних об'єднаннях: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Київ, 2005. 18 с.
9. Лісовець О.В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 256 с. (Серія «Альма-матер»).
10. Радзівський В.О. Про теорію та історію субкультур: нариси до субкультурології: монографія. Київ: Видавництво «Логос», 2013. 276 с.
11. Шалдирван П. В. Методика розслідування масових заворушень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 19 с.
12. Білоус І. М. Особливості розслідування злочинних посягань, вчинених на ґрунті проповідування деструктивних ідеологій чи виконання релігійних обрядів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2010. 18 с.
13. Ларкін М. О. Особливості розслідування злочинів проти особи, що вчиняються на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. 18 с.
14. О.В. Одерій, А.О. Шульга Основи методики розслідування вбивств на замовлення та вбивств, учинених під час здійснення релігійних ритуалів: монографія. Донецьк: ДЮІ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. 328 с.
15. Т.Г. Каткова, Т.В. Каткова Особливості розслідування злочинів, пов'язаних із посяганнями на культурну спадщину: практичний посібник. Харків: Право, 2011. 240 с.
16. Ленко М.О. Особливості початкового етапу розслідування терористичних актів, вчинених з використанням саморобного вибухового пристрою: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2014. 20 с.
17. Єфімов М.М. Методика розслідування хуліганства: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 216 с.
18. Кононенко Н. О. Розслідування хуліганства, вчиненого під час проведення спортивно-масових заходів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 217 с.
19. Латиш К.В. Криміналістична характеристика та організаційно-тактичні основи розслідування вандалізму: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2016. 20 с.
20. Ламах Т.Б. Досудове розслідування масових заворушень: організаційні та правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 20 с.
21. Масалітін А.О. Розслідування злочинів, що вчиняються учасниками угруповань футбольних уболівальників: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 16 с.
22. Дідківська Г.В. Особливості кримінально-процесуального провадження у злочинах, вчинених неповнолітніми із соціально-неблагополучних сімей: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 216 с.
23. Єфімов М.М., Лазарев В.О. Теоретичні засади методики розслідування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 232 с.
24. Антонюк О.А. Методика розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку: наукові та праксеологічні засади: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 232 с.
25. Бояров В.І. Криміналістична характеристика кримінально-караних проявів екстремізму. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. Т. 7, № 4 (25). С. 3–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2014_7_4_2.
26. Бояров В.І. Щодо концептуальних засад (основ) методики розслідування кримінально-караних проявів екстремістської діяльності. *Вісник Академії адвокатури України*. 2016. Том 13. Число 1 (35). С. 23–34.
27. Бояров В.І. Потерпілий у кримінальному провадженні про кримінально-карані прояви екстремізму. *Visegrad Journal on Human Right*. 2017. № 1, Part 2. С. 32–37.
28. Бояров В.І. Деякі питання тактики допиту свідків у кримінальних провадженнях про екстремістську діяльність. *Право і суспільство*. 2017. № 3. С. 199–204.
29. Бояров В.І. Щодо компромісних процедур під час розслідування групових кримінально-караних проявів екстремістської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 4. С. 149–152. URL: lsey.org.ua/4_2017/40.pdf.